

Egry József (1883-1951)*Balatonai táj fákkal*, (1926-28)

Olajpasztell, akvarell, papír 72x101cm

Jelezve jobbra lent:

Egry József Badacsony

Kiállítva:

* Magyar Nemzeti Galéria 1971.

157. tétel

Kikiáltási ár: 5 500 000 Ft

A harmincöt éves Egry József 1918-ban, felesége - a neves Pauler család lánya - révén, Keszthelyen telepedett le, s ekkor találta meg egyéni hangját, utánozhatatlan, egyben folytathatatlan művészi stílusát. A badacsonytomaji hegyoldal kicsiny présházából, melyben 1928-38 között laktak, kiváló látvány nyílt a tóra s a fonyódi kúpokra. 1938-ban azonban leköltöztek Badacsonyra, s a hatalmas víztükröt még a toronyszerűen épült ház emeleti műterméből sem láthatta többé a festő.

A Balatonon nincsenek hétköznapiak

Így összegezte a festő azt a lelki viszonyulást, amely balatonai képeinek alaphangulatát jelenti. Korábbi festményeinek sötétségét, vastag olajrétegét a húszas évek elején felváltja az általa kitalált olajpasztell technika s műveinek színei kivilágosodnak.

A megtalált saját világ, a Balaton opálos színei, a párákód fehére, a víztükrök éggel ölelkező végtelen ragyogása lesz központi témája fénytel telített expresszív festményeinek az 1925 utáni alkotói periódusában. A korabeli kritika Egry egyéni látását, panteisztikus felfogását, anyagtalanító törekvéseit Turner, Hokusai és a kínai festészettel rokon szellemiségre vezette vissza.

Látvány és festésmód, az ellentétek szerepe

A *Balatonai táj fákkal* című kép örök nyugalmát, csendjét nem törli meg a valóságban hallható - hajnali induláskor és esti visszatéréskor mindig párosával - vizet szelő két hajó öreg motorjának dohogása, a hullámok moraja. A felkelő nap narancsos rózsaszín korongja még nem látható, csupán reflexei színezik a ködpárás tó és az ég felületét.

A kompozícióban ötvöződik a képsíkkal párhuzamos szerkesztési elv az előtér házaival és fáival, és a hegyekkel kijelölt, végtelenbenyíló középtér ferde tengelyű kúp-tölcsér szerkezet. Egry tudatos alkotómódszerének egyik jellemző festői fogása, hogy magát az alapot használja fel a mélység érzékeltetésére, láttatva a pasztell, olaj réteg alól elővillanó textúrát. A színérték nélküli fehér foltok szintén térnövelő szereppel bírnak. Mindkét eszköz a kontrasztok erősítését szolgálja a festett-festetlen, színes- fehér felületek párosításával.

A festő rejtvénye

Egry képeinek datálása igazi szellemi kaland, kihívás, hisz a tájrészlet azonossága, tematikai párhuzamok, stílus azonosság jellemzi hosszú évek termését. Egry lassan alkotott, egy egy festményét gyakran félretette, mondván még foglalkoznom kell vele, műveit ritkán jelölte évszámmal. A kép 1925/6 és 1940/41 között készült, de pontos dátuma ismeretlen, kiállításon először csak 1971-ben szerepelt eddigi ismereteink szerint. Keletkezésének éveként a rokon tematikájú, problémájú alkotások párhuzamai révén több időpont is elfogadható (Szij Béla 1937-9, Lánosz Sándor 1930-40). Lehetséges az 1936-41 közötti dátum a nagy méret, a fonyódi kúpok megfogalmazása alapján, hisz az öböl témájához a présházából való leköltözés után is többször visszatér (pl. *Halászat*, 1941). Foglalkoztatja a kérdés 1936-7-ben is (*Halászatok a fonyódi hegyel, Juliska, Festő*). Az 1930 körül készült *Keresztelő Szent János* s a vele kapcsolatos műcsoporttal is mutat rokonságot elsősorban a kúpok, víz szerepe, festésmód miatt, de mindezek előtér nélküli kompozíciója eltér képünk hangsúlyos előtér kidolgozásától. A fehér foltok alól előtűnő hullám jelzések mind rajzaiban gyakoriak, mind az 1929-es *Szegény halászatok* című mű fő jellemzője, bár később is alkalmazta e megoldást. Aombok mértani háromszögének felezése, felbontása az 1925-31 közötti időszak jellemző problémája s párhuzamos a *Szent Kristóf a Balatonnál* (1927) című képen jól felismerhető fényhenger kérdéssel. A festmény színvilága, festésmódja, előtérének erőteljes vízszintese, a házak, korlátok, fák dekoratív vonalritmusa s maga az öböl panorámájának megjelenítése a *Fehér fények*, 1926 (Oltványi-gyűjtemény) című képével mutatja a legnagyobb mértékű rokonságot, melyet erősít azon a vonat, itt a hajók szerepeltetése, amellyel még kötődik korábbi festészetéhez. A korlátok feltűnnek 1926-os *Strand* című képen míg a fonyódi hegyek hasonló megfogalmazása először a *Balatonai pásztor* (1926) háttérben látható. Ezek alapján úgy vélem, hogy a kép 1926-28 közötti, s mintegy előfutára a „*fehér képeknek*”, melyeknek legnagyobb példái a *Keresztelő Szent János* és a *Halászatok a fonyódi hegyel* című festmények.

(zs. b.)

